กัณฑ์ที่ ๕

ก้อนธรรม

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เราถือศีลก่อน ศีลทำให้กายวาจาสงบ แล้วจึงทำสมถภาวนาให้จิตใจสงบ ครั้นภาวนาจนจิตสงบสงัดดีแล้ว ก็ใช้ปัญญาคิดค้นคว้าสกนธ์กายนี้ เรียกว่า ทำกรรมฐาน พระพุทธเจ้าว่าธรรมะไม่อยู่ที่อื่น อยู่ที่สกนธ์กายของทุกคน คนหมดทุกคนก็แม่นธรรมหมดทั้งก้อน แม่นก้อนธรรมหมดทุกคน พระพุทธเจ้าว่าธรรมไม่อยู่ที่อื่น ไม่ต้องไปหาที่อื่น มันอยู่ในสกนธ์กายของตนนี้ ดูจิตใจของตนนี้ให้มันเห็นความจริงของมัน พระพุทธเจ้าว่า ***ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา*** สกนธ์กายของเรานี้มันเป็นทุกข์ ***ปัญจุปาทานักขันธา อนิจจา*** สกนธ์กายอันนี้ไม่เที่ยง ***ปัญจุปาทานักขันธา อนัตตา*** ก้อนอันนี้ไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ ธรรมทั้งหลายไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ จึงว่าธรรมทั้งหลายก็แม่นก้อนธรรมนี้ ไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ มันอยากจะเป็นไปอย่างใด ก็เป็นไปตามธรรมชาติของมัน กิริยาของมัน มันไม่ฟังคำเรา

ไม่ฟังพวกเรา อยากแก่มันก็แก่ไป อยากเจ็บมันก็เจ็บไป อยากตายมันก็ตายไป ***สัพเพ ธัมมา อนัตตา*** ธรรมเหล่านี้ไม่ใช่ของใคร ให้พิจารณาดูให้เห็นเป็นก้อนธรรม มันไม่อยู่ในบังคับบัญชาของใครทั้งนั้น มันเป็นทุกข์ มันเป็นอนิจจัง มันเป็นอนัตตา ตกอยู่ใน **ไตรลักษณ์** คนเราได้ก้อนธรรมอันนี้แหละ ได้เป็นรูปเป็นกาย เป็นผู้หญิงเป็นผู้ชายก็สมมติทั้งนั้น สมมติว่าผู้หญิงว่าผู้ชาย ว่าเด็กว่าเฒ่ามันสมมติชื่อ ๆ ดอก ที่จริงมันแม่นก้อนธรรมทั้งหมด

เราเกิดมาได้อัตภาพอันดีสมบูรณ์บริบูรณ์ พวกเราได้สมบัติมาดีแล้ว ควรใช้มันเสีย ใช้ในทางดี **ทางดีคือการทำบุญให้ทาน รักษาศีล ภาวนา** ใช้มันเสียเมื่อมันยังสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ อย่าไปนอนใจเมื่อวันคืนล่วงไปๆ **พระพุทธเจ้าว่าวันคืนล่วงไปๆ มิใช่จะล่วงไปแต่วันคืนเดือนปี ชีวิตความเป็นอยู่ของเราก็ล่วงไปๆ ทุกขณะลมหายใจเข้าออก ไม่ควรนอนใจ** ได้มาดีแล้วอัตภาพอันนี้ ไม่เป็นผู้หนวกบอดใบ้บ้าเสียจริต สมบัติอันนี้คือมนุษยสมบัติ เราเป็นมนุษย์หรือเป็นอะไร...คนเรอะ พระพุทธเจ้าว่าสิ่งอันประเสริฐก็ได้แก่คน บาปและบุญก็เรียก **เราต้องเป็นผู้มีหิริโอตตัปปะ "หิริ"** ความอายต่อความชั่ว **"โอตตัปปะ"** ความสะดุ้งต่อผลของมัน ความชั่วมันจะให้ผลเราในคราวหลัง

เมื่อเราเป็นมนุษย์ เราไม่ควรนอนใจ อย่าให้กาลกินเรา ให้เรากินกาล ให้เร่งทำคุณงามความดี เวลาล่วงไปชีวิตของเราก็ล่วงไป ล่วงไปหาความตาย มนุษย์เป็นสัตว์อันสูงสุด อันนี้เป็นเพราะเราได้

สมบัติอันดีมา ***ปุพเพ กตปุญญตา*** บุญกุศลคุณงามความดีเราได้สร้างมาหลายภพหลายชาติแล้ว เราอย่าไปเข้าใจว่าเราเกิดมาชาติเดียวนี้ ตั้งแต่เราเทียวตายเทียวเกิดมานี่นับกัปนับกัลป์อนันตชาติไม่ได้ แล้วจะว่าเหมือนกันได้อย่างไรล่ะ เมื่อเรามาเกิดก็มีแต่วิญญาณเท่านั้น พอมาปฏิสนธิก็เอาเลือดเอาเนื้อพ่อแม่มาแบ่งให้ ได้อัตภาพออกมา แม้กระนั้นก็ไม่มีสัตว์มาเกิด ต้องอาศัยจุติวิญญาณ เราต้องสร้างเอาคุณงามความดี

พวกฆราวาสก็คือตั้งใจรับศีลห้า ศีลแปดในวันเจ็ดค่ำ แปดค่ำ สิบสี่ค่ำ สิบห้าค่ำ เดือนหนึ่งมีสี่ครั้งอย่าให้ขาด ทำสมาธิภาวนาให้มีสติ ระวังกายของตนให้เป็นสุจริต วาจาเป็นสุจริต ใจเป็นสุจริต เท่านี้แหละ เอาย่อๆ มีสติอันเดียว **ละบาปทั้งหลาย ความชั่วทั้งหลาย ละด้วยกายวาจา ด้วยใจ ทำบุญกุศลให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท กระทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว อันนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า** ให้มีสติรักษากายวาจาใจ ศีลห้าถ้าใครละเมิดก็เป็นบาป ครั้นละเว้นโทษห้าอย่างนี้ นั่นแหละเป็นศีล ศีลคือใจ บาปก็คือใจ ศีลอยู่ในใจ บาปก็อยู่ที่ใจเหมือนกันนั่นแหละ เรื่องทำบุญกุศลให้ทานรักษาศีลภาวนาอยู่แต่ใจทั้งนั้น อะไรมีดอยู่กับใจ สงสัยก็พิจารณาดวงใจ ทำบาปห้าอย่างนี้แล้วศีลไม่มี เป็นคนไม่มีศีล คนมันชอบทำแต่บาป ศีลไม่ชอบทำ อยากทำแต่บาป ท่านเปรียบไว้ว่า **“คนไปสวรรค์เท่ากับเขาวัว คนไปนรกเท่าขนวัว” วัวมีสองเขา แต่ขนมันนับไม่ถ้วน.**

กัณฑ์ที่ ๖

อุปาทาน

ให้พวกเราหมั่นอบรมจิตใจ พระพุทธเจ้าสอนให้อบรมจิตใจให้ดีให้สงบเสียก่อน เพราะจิตใจที่สงบตั้งมั่นดีแล้วเป็นบาทของวิปัสสนา จิตตั้งมั่นแล้วปัญญามันเกิดขึ้น มันจึงรู้เท่าสิ่งทั้งปวง **บรรดาสิ่งทั้งปวงในโลกมันตกอยู่ใน “ไตรลักษณ์” หมดทั้งนั้น รู้เท่าอันนี้ รู้เท่าสิ่งทั้งปวงแล้ว เราจะปล่อยวางอัตภาพ** สิ่งทั้งปวงก็แม่นก้อนธรรมนั่นแหละ ก็เรานั่นแหละ ไม่ใช่อื่น ก้อนสมมติหมดทั้งนั้น ว่าผู้หญิงว่าผู้ชายว่าผู้ดี สมมติหมดทั้งนั้น จริงก็จริงสมมติ สมมติไม่พอ พระพุทธเจ้าบัญญัติทับลงอีก เรียกว่า **“ธาตุ”** ธาตุ ๔ รูปธาตุ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ พระพุทธเจ้าบัญญัติทับลงไปอีกว่า **“อายตนะ”** จักขุวิญญาณัง โสตวิญญาณัง ฆานวิญญาณัง ชิวหวิญญาณัง กายวิญญาณัง มโนวิญญาณัง เรามาหลงสมมติ

เพราะมันหลงสมมติ ว่าผู้หญิงว่าผู้ชาย ว่าตัวว่าตน ว่าเราว่าเขา แล้วเข้าใจว่า *จักขุ* ตาเป็นที่รักใคร่พอใจของตน *โสตะ* หูก็เป็นที่รักของตนในโลก *ฆานะ* จมูกเป็นที่รักของตน *ชิวหา* ลิ้นเป็นที่รักของตน *สัมผัส* เย็นร้อนอ่อนแข็งก็ดีเป็นที่รักของตน *ธรรมารมณ์* มโนวิญญาณเกิดขึ้น อดีตอนาคตมารวมอยู่ในปัจจุบันนี่แหละ **ตัณหาคือตัวสมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์** ตัวสมุทัยเราไม่รู้เท่ามัน จึงเป็นเหตุให้เกิดกิเลส-มารขึ้น ความไม่รู้เท่าสังขารมันจึงทำให้เกิดกิเลสมาร ครั้นเกิดกิเลสมารเป็นทุกข์ ความทุกข์มาจากไหน มาจากตัณหา ตัณหาความใคร่ความพอใจในรูปเสียง เรียกว่า **"กามตัณหา"** เป็นสิ่งที่มีวิญญาณก็ตาม ความใคร่ ความพอใจ รักใคร่พอใจ เกิดแล้วก็อยากได้ อยากเป็น อยากมี อยากดีอยากเด่นอยากเป็นนั่นเป็นนี่ เรียกว่า **"ภวตัณหา"** ความไม่พอใจ เหมือนผมหงอก ฟันหัก หนังเหี่ยว ความแก่หง่อมแห่งชีวิตอินทรีย์ของขันธ์ มีรูปมีนามเกิดขึ้น ไม่พอใจ เกลียดชังไม่ชอบ เรียกว่า **"วิภวตัณหา"** ตัณหาทั้งสามนี่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์เผาใจ

ในเบื้องต้นมันจะเกิดเป็นรูปเป็นนาม ปฏิสนธิ มันก็อาศัยกาม จึงเรียกกามตัณหา ความรักใคร่-ความพอใจ มันเป็นเหตุให้ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารจักร เพราะความใคร่ในกามจึงเกิดเป็นรูปเป็นนามขึ้นมา แล้วก็ได้รับทุกข์ต่างๆ นานา ความทุกข์เกิดขึ้นในกาย ความไม่ดีเกิดขึ้นในกาย เวทนาไม่ดีเกิดขึ้นทางสัมผัสทางกาย นี่เรียกว่า**ความทุกข์กาย** ความทุกข์เกิดขึ้นในใจ ความไม่ดีเกิดขึ้นในใจ เวทนาไม่ดีเกิดขึ้นแต่สัมผัสทางใจ อันนี้เรียกว่า**โทมนัส ความเสียใจ** เกิดมีแก่สัตว์ทั้งหลายมันเฉพาะที่ **ตัณหา ๓ มันเป็นเหตุให้มีความปรุงความแต่ง**

คือสังขารปรุงแต่งขึ้น ขึ้นชื่อว่าสังขารแล้วจะเป็นสิ่งที่มีวิญญาณอยู่ก็ตาม ไม่มีวิญญาณก็ตาม มันจะตกอยู่ในไตรลักษณ์ทั้งนั้น

พระพุทธเจ้าเรียกว่า **"ขันธ์"** ขันธ์ ๕ เป็นรูปเป็นขันธ์เรียกว่าเป็นของไม่เที่ยงไม่แน่นอน ***ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา*** รูปเป็นอุปาทานขันธ์ ถือว่าเป็นตัวตนจึงเป็นทุกข์ ***ปัญจุปาทานักขันธา อนัตตา*** ขันธ์ทั้งหลายไม่ใช่คนใช่สัตว์ ท่านให้พิจารณาให้รู้เท่า รู้เท่าอย่างนี้แล้วเห็นชัดอยู่ที่จิตแล้ว จิตมันจะไม่ยึดถือ มันจะปล่อยวาง มีความคลายกำหนัด ไม่ถือว่าเราว่าเขา ไม่ยึดในอุปาทานขันธ์ ปล่อยวางอุปาทานขันธ์ สิ่งทั้งปวงนั่นน่ะ ก็เพราะว่าจิตนั่นแหละไปยึดไปถือเอาทุกสิ่งทุกอย่าง ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง มันถือเอาเป็นของเราหมดทั้งนั้น ให้รู้เท่าว่าเป็นของอสุภะอสุภัง ของไม่สวยไม่งามเป็นของปฏิกูลน่าเกลียด แล้วจิตมันจะมีความเบื่อหน่ายรู้เท่าทัน จิตเบื่อหน่ายแล้วจิตวางขันธ์ วางก้อนนี้ว่าไม่ใช่ผู้หญิงผู้ชาย พิจารณาให้มันเห็นลงไป ไม่ใช่เขาไม่ใช่เรา เป็นของกลาง จิตเป็นผู้จัดการ เป็นผู้บัญชาการ เอาอยู่อย่างนั้น เพราะมันเข้าใจว่าเป็นตัวเป็นตน มันบัญชาการว่าเป็นตัวเป็นตน มันอยากได้อยากมี ทะเยอทะยาน เมื่อมันวางแล้วจิตว่างจิตว่างจากคนจากสัตว์ จิตว่างจากคน จิตก็ร่าเริงบันเทิง จิตผ่องใส จิตเบา จิตควรแก่การงาน ควรแก่กรรมฐาน พิจารณากรรมฐานให้มันไม่ยึดไม่ถืออะไรแล้วจิตว่าง มันเห็นว่าไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์แล้ว แต่เราก็ทำไปเพราะต้องอาศัยก้อนนี้ ก้อนธรรมอันนี้ทำไป เลี้ยงมันไปปฏิบัติมันไป พระอริยเจ้าอาศัยสร้างบารมีเท่านั้น ครั้นไม่มีก้อนอันนี้แล้วมีแต่ดวงจิตเท่านั้น จะไม่สำเร็จอะไรหมดทั้งนั้น เพราะมันมีแต่จิต

รูปอันนี้เหมือนกันกับกระบอกเขาโฆษณาโว้ๆ ๆ น่ะ เหมือนกันนั่นแหละ มันมีรูปอันนี้เสียงอันนั้นมันก็ดังออก ผู้นั้นไม่มี มีอยู่แต่กำลังจิตน่ะพูดไม่ออก ขอยืมเครื่องมาพูดกันหน่อยเถอะ ว่ายังงั้น มันไม่มีรูปแล้วมันก็พูดไม่เป็น จิตนั่นน่ะ ดวงวิญญาณน่ะมันพูดไม่เป็นพูดไม่ออกไม่มีเสียง ถ้ามีก้อนอันนี้มันจึงออกเป็นเสียงดังก้องออกไป ต้องอาศัยมันนั่นแหละ

มนุษย์เป็นชาติอันสูงสุด ได้อัตภาพมาดีแล้ว พวกเราไม่ควรประมาท ไม่ควรนอนใจในความเป็นอยู่ของสังขาร มันจะมั่นคงคงทนไปอีกเท่าไรเราไม่รู้ ถ้าปัญญาไม่ฉลาด มัจจุราชคลานคืบเข้ามา พระยามัจจุราชจะมาคว้าคอเราอยู่แล้ว แน่นอนทีเดียวความตายไม่ต้องสงสัย เป็นแต่ตายก่อนตายหลังกันเท่านั้น ไม่เลือกสักคน ผลที่สุดกลับเป็นดินไปหมด อัตภาพว่าเป็นของเราแล้ว เมื่อสิ้นลมหายใจแล้วก็นอนทับแผ่นดินเอาไปไม่ได้ด้วยซ้ำ เพราะจิตมันเป็นบ้า มันหลงหลงร่างกาย พอได้ความนอบน้อมคำสรรเสริญก็ดีใจ ผู้อื่นเขาติฉินนินทาก็ยุบลง จิตไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงของสังขาร มันจะได้ความสุขมาจากไหน พระพุทธเจ้าสอนไว้ คนตาบอดยากที่จะบำบัดโรคตาบอดให้มันตาแจ้ง ก็มีอยู่คือ **“ปัญจกกรรมฐาน” กรรมฐาน ๕** พระพุทธเจ้าให้น้อมเข้ามาค้นคว้ากรรมฐาน ๕ นี้ เกสา-ผม โลมา-ขน นขา-เล็บ ทันตา-ฟัน ตะโจ-หนัง ***ตจปริยันโต*** มีหนังหุ้มอยู่เป็นที่สุดรอบ ***ปูโร นานัปปการัสสะ อสุจิโน*** เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ นั่น นี่แหละลืมตาขึ้นมาให้มันเห็นแล้วตั้งใจทำอยู่อย่างนั้นไม่ใช่ทำวันเดียว เดือนหนึ่ง หรือปีหนึ่ง ทำเอาตาย เอาชีวิตเป็นแดน

เรื่องทำความเพียร ถ้าดีแล้วก็ไม่เหลือวิสัย ความจะพ้นทุกข์มันมีน้อย มีอยู่ในอัตภาพนี้แหละ ไม่ได้อยู่ที่อื่น จิตว่างเท่านั้นแหละว่างโม๊ด ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่ได้เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ของตัวของตน มันไม่ยึดมันก็พ้นทุกข์ ก็มีสุข จิตอบรมดีแล้วมันก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นจิตเลื่อมประภัสสรจึงเห็นชัดว่าดีแล้ว ***จิตตัง ทันตัง สุขาวหัง*** **จิตที่ฝึกดีแล้วนั้นนำเอาความสุขมาให้ไม่มีที่สิ้นสุด** นี่เรามันตามืด ตามัว

ตาบอด ตาขุ่น ตามัวมันไม่เห็นหนทาง มันก็งมไปๆ ตกหลุมเสีย งูเห่ามันอยู่ในหลุมนั่น ตกลงไปงูเห่ากัดตาย อยู่อย่างนั้นไม่มีที่สิ้นสุด เทียวเกิดเทียวตาย

จงตั้งใจพิจารณาธาตุก้อนอันนี้แหละ พิจารณาเข้า เป็นธาตุหรือหรือสัตว์ หรือคน ก้อนนี้น่ะ หลอกลวงเรา กัดเราให้ไม่มีความสุข เพราะเหตุนั้นหัวใจมันจึงขุ่นมัว เมื่อมันรู้เท่ามัน ปล่อยวางมันแล้วนั่นแหละ จิตมันจึงจะลืมตาได้เห็นความสว่าง เหมือนกันกับดวงจันทร์ถ้าถูกเมฆครอบงำแล้วก็มืด ไม่เห็นฟ้าไม่เห็นสิ่งทั้งปวง เมื่อก้อนเมฆผ่านไปลมตีไปแล้ว ไม่มีอะไรปิดบังดวงจันทร์แล้ว ดวงจันทร์ก็แจ่มจ้าสว่างไสวฉันใด **ท่านผู้มีความเพียรฝึกอยู่จนเป็นนิสัยของตนแล้ว เห็นตามความจริงของสังขารแล้วว่ามีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรปรวนในท่ามกลาง มีความแตกสลายไปในที่สุด ไม่มีอะไรเป็นสาระแก่นสาร พอจิตว่าง จะมีแต่ความสว่างไสว มันก็มีแต่ความสุขไม่มีอะไรจะเปรียบ** เอาอะไรที่เป็นแก่นสาร ไม่มีอะไรที่จะเป็นแก่นสารแล้ว จิตมันก็ไม่มีตนมีตัว เมื่อมันว่างตนว่างตัวแล้วก็เป็นจิตที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ให้ตั้งใจทำความเพียร อย่าไปนอนใจว่าเราจะยืนไปอีกเท่านั้นเท่านี้ ไม่มีรู้กาลโน้นกาลนี้ เวลาใดไม่มี เวลามันต้องเป็นไปตามกรรม สุดแต่กรรมจะเทไป.

กัณฑ์ที่ ๗

อริยทรัพย์

การเจ็บปวดเมื่อนั่งสมาธิ พระพุทธเจ้าว่าให้สู้มัน มันจึงจะเห็นทุกขเวทนา นั่งสมาธิมันเจ็บ ให้ดูมัน มันเกิดมาจากไหน เวทนามันก็เวทนาต่างหากไม่มีตัว เราก็พิจารณาให้รู้เท่านั้นแหละ ของไม่มีตนมีตัว มันเกิดขึ้นก็เกิดจากร่างกายนี้อย่างหนึ่ง แล้วก็มันรู้สึกถึงจิตรู้ถึงกัน จิตก็ไปยึด ยึดก็เจ็บ หนักเข้าไม่สู้มัน ต้องสู้มัน มันจะเห็น **พระพุทธเจ้าว่ากำหนดให้รู้ทุกข์ ทุกข์มาจากไหน ทุกข์มาจากเหตุคืออยากเป็นอยากมี ความอยากเป็นอยากมี ความอยากมันเกิดมาแต่เหตุ** เหตุมันเกิดมาจากไหน เหตุมาจากความไม่รู้ ไม่รู้เท่ากาย จนกระทั่งความคิดทั้งหลายเข้ามามันก็ไม่รู้ทั้งนั้น คือมันโง่เรียกว่า**อวิชชา** เป็นเหตุให้สัตว์ผู้ไม่รู้เท่าเกิดความยินดียินร้าย เกิดความพอใจไม่พอใจ เกิดความอยากเป็นอยากมี เป็นเหตุให้วนเวียนเรียกว่าสังสารจักก-

วัฏฏกา เวียนอยู่อย่างนั้น เป็นเหตุให้เราเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในภพน้อยภพใหญ่

กรรมดีเหมือนพวกคุณหมอก็ดี ไม่เจอะทุกข์ปานใด เกิดมาไม่เสียชาติเกิดเป็นมนุษย์ มิหนำได้เกิดมาพบโอวาทคำสอนของพระ-พุทธเจ้า เกิดมาในปฏิรูปเทศ ประเทศอันสมควร คือประเทศมีพระพุทธศาสนา ประเทศมีนักปราชญ์อาจารย์เพื่อแนะนำสั่งสอน ประเทศอย่างนี้พระพุทธเจ้าท่านว่าเป็นมงคล พวกท่านทั้งหลายท่านเป็นผู้ไม่ประมาท ***อัตตสัมมาปณิธิ*** ผู้ตั้งตนไว้ในที่ชอบ อาชีพเลี้ยงชีพภายนอกดีโดยชอบธรรม โอวาทคำสั่งสอนก็ไม่ประมาททุกสิ่งทุกอย่าง มีการจำแนกแจกทาน มีการสดับรับฟัง แล้วก็ปฏิบัติตามดำเนินตามโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ธรรมทั้งหลายมีกายกับใจเท่านั้นแหละ ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า ใจที่มันรู้เท่าแล้วก็มีความเหนื่อยหน่ายต่อสิ่งทั้งปวง ทางความชั่วมันก็รู้เท่า แล้วมันก็เอาอยู่นั่นแหละ ไปยึดภพน้อยภพใหญ่อยู่นั่นแหละ พวกเรายังนับว่าไม่เสียที แม้ยังไม่มีความเบื่อหน่ายก็ยังเป็นผู้ฉลาด เป็นผู้เอาทรัพย์สมบัติคืออริยทรัพย์ให้ได้ให้เกิดให้มีอยู่ในหมู่ของตน อยู่ในสันดานของตนสะสมไว้ อัตภาพร่างกายเป็นของไม่มีสาระแก่นสาร ทรัพย์ภายนอกก็ไม่มีสาระแก่นสาร **ชีวิตของพวกเราความเป็นอยู่ก็ไม่มีแก่นสาร เรามาพิจารณารู้อย่างนี้แล้ว เราเป็นผู้ไม่ประมาท รีบเร่งทำคุณงามความดีประกอบขึ้น รีบเร่งสะสมอริยทรัพย์** ศีลของเราก็บริบูรณ์ไม่มีด่างพร้อยตามภาวะของตน ศีล ๕ ศีล ๘ เดี๋ยวนี้พวกท่านกำลังอบรมสมาธิ กำลังจะเอาทรัพย์อันนี้

เรียกว่า**อริยทรัพย์ ศีลก็เป็นอริยทรัพย์อันหนึ่ง สมาธิก็เป็นอริยทรัพย์หมั่นอบรมจิตใจ ปัญญาก็เป็นอริยทรัพย์ หมั่นอบรมจิตใจ เวลาเราเข้าที่ทำสมาธิ จงให้มีสติประจำใจ กำหนดสติให้แม่นยำ รักษาจิตใจของเราให้อยู่กับที่และให้จิตใจปล่อยวางทุกสิ่งทุกอย่าง** กิจการงานของเราเคยทำมาอย่างไรก็ดี เวลาเข้าที่ให้ปล่อยวางให้หมด ความรักความชัง อดีตอนาคต...วาง ปล่อยวาง ไม่ให้เอาใจใส่เรื่องนั้นๆ ให้มีสติประจำ ไม่ให้มันไปตามอารมณ์เหล่านั้น ครั้นควบคุมสติได้แล้วจิตมันอยู่คงที่แล้ว อยู่กับกายของตนแล้ว ให้มันเห็นกายของตนนั่นแหละ สิ่งอื่นอย่าให้มันมาเป็นอารมณ์ของใจ ครั้นจะเพ่งเอาอารมณ์ก็ต้องเพ่งเอาอัตภาพสกนธ์กายของตนนี้ให้มันเห็นมัน **กรรมฐาน ๕** ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง พระพุทธเจ้าแจกไว้หมดแล้ว ไม่ใช่คน ไม่ใช่คน แต่ไปยึดถือมัน ผมไม่ใช่คน ขนไม่ใช่คน เล็บไม่ใช่คน เราจะมาถือว่าตัวว่าตนอย่างไรล่ะ ฟันก็ไม่ใช่คน ฟันมันต้องเจ็บต้องคลอนต้องโยก ต้องหลุด อันนี้มันไม่ใช่ของใคร สิ่งเหล่านี้เป็นของกลางสำหรับให้เราใช้ เราต้องหมายเอาใจไว้เสียก่อน

แท้ที่จริงใจก็ไม่ใช่ของเราอีกนั่นแหละ ถ้าใจเป็นของเราแล้วเราบอกเราบังคับคงจะได้ อันนี้ไม่อยู่ในบังคับบัญชาของใคร แล้วแต่มันจะไป ถึงคราวมันจะเป็นมันถือกำเนิดขึ้น มันยังไงมันก็ไม่ฟังจะตีมันก็ไม่ฟังอีกแหละ เพราะเหตุนั้นมันจึงไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เราต้องรู้เท่ามัน เวลาเราภาวนาอย่าให้มีอะไรเข้ามาเป็นอารมณ์นอกจากสังขารตัวนี้ แล้วก็ให้เห็นเป็นอนิจจัง ให้เห็น **"ไตรลักษณ์"** ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง กระดูก เห็นเป็นไตรลักษณ์ แล้วก็ให้เห็นเป็น **"ปฏิกูล–**

สัญญา" ของโสโครกน่าเกลียด ให้เห็นมันเป็นอนัตตาไม่ใช่เรา แล้วก็ไม่ใช่จริงๆ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง กระดูก ไต หัวใจ ตับ ม้าม พังผืด อาหารใหม่ อาหารเก่า มันไม่ใช่เราทั้งนั้นถ้าแจกออกไป ไม่ต้องไปยึดถือนะ ไม่ใช่นะพระพุทธเจ้าว่า เรายังไปยึดถือว่าผมของเรา ขนของเรา เล็บของเรา ฟันของเรา อันนั้นแหละห้าม บางทีจิตของเราใจของเราถูกกับอันหนึ่งอันใด ก็เอาอันเดียวเท่านั้นแหละ พระพุทธเจ้าแจกไว้ แต่ว่าจริตของคนนิสัยของคนมันถูกอันไหนก็เอาอันนั้นแหละ จิตมันหยุดจิตมันสงบกับพุทโธ จิตใสกับพุทโธ มันก็อยู่กับพุทโธ อาตมามันถูกกับพุทโธ **ตั้งใจเอาไว้ ปล่อยทุกสิ่งทุกอย่าง กำหนดเอาสติรักษาใจไว้ เอาพุทโธไม่เผลอสติ ให้เห็นพุทโธตั้งอยู่กลางใจนี้** ไม่สบายเลยหาย อาตมานิสัยถูกกับพุทโธ บริกรรมอัฐิกระดูก บางครั้งมันก็ถูก ถูกมันก็ปรากฏเห็นกระดูกหมดทั้งสกนธ์กาย พระพุทธเจ้าต้องการให้จิตมันเห็น จิตมันไม่เห็น ให้บริกรรมให้เห็น ต้องการให้มันเบื่อหน่ายให้มันเห็นว่าไม่ใช่ตน

สิ่งเหล่านี้ธาตุทั้ง ๑๘ ก็ดีล้วนตกอยู่ในไตรลักษณ์ทั้งนั้น อายตนะก็ดีตกอยู่ในไตรลักษณ์หมดทั้งนั้น เรามาสำคัญว่าหู ว่าจมูก ว่าตา ว่าลิ้น ว่ากาย ว่าใจเป็นของเรา เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่น นั่งก็ให้มีความเจ็บ เจ็บบั้นเอว ปวดหลัง ปวดเอว ปวดขาอะไรนั้น สมาธิก็ต้องออก **ท่านจึงให้สู้มัน ไม่ต้องหลบมัน เราจะสู้ข้าศึกก็ต้องอย่างนั้นแหละ ต้องมีขันติความอดความทน** ทนสู้กับความเจ็บปวดทุกขเวทนา ดูมัน จิตมันถูกอันใดอันหนึ่ง เมื่อเราสกัดกั้นไม่ให้มันแส่ส่ายไปตามอารมณ์ภายนอก มีรูปเสียงกลิ่นรสเครื่องสัมผัสเป็นต้น เรียกว่า **"กามคุณ ๕"**

พระพุทธเจ้าว่าอันนี้มา
สมมติว่าเป็นตัวตนเราหมดทั้งก้อน
ให้พิจารณาให้เห็นเป็นไตรลักษณ์
ให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ไม่ให้ไปจดจ่ออยู่กับสิ่งเหล่านั้นแล้วมันจะอยู่ที่ มันก็วางอารมณ์ ไม่มีอารมณ์เข้ามาคลุกคลีดวงจิต แล้วจิตตั้งมั่น เรียกว่าจิตว่าง ไม่มีอะไรมาพลุกพล่านเหมือนกันกับน้ำในขันหรือน้ำอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อมันไม่กระเพื่อมแล้วมันนิ่ง ก็เห็นสิ่งทั้งปวงอยู่ในก้นขัน ต้องเห็น เห็นอันนี้เห็นแล้วเราต้องสละปล่อยวาง มันจะเห็นโลภะ โทสะ โมหะ ราคะ เรามีเราจะได้พยายามละถอนสิ่งเหล่านี้ออก ปล่อยจิตว่างแล้วจิตสบาย เพราะจิตเป็นหนึ่งไม่ขุ่นมัว เพราะไม่มีอารมณ์มาฉาบทาดวงจิตแล้ว ดวงจิตใส ดวงจิตขาว จิตก็เย็นมีแต่ความสบายมีความสุข รู้เท่าสังขาร รู้เท่าสิ่งทั้งปวง รู้เท่าความเป็นจริงแล้วเกิดอันใดอันหนึ่งก็ดี หรือไม่ก็ครบรอบก็ดี เมื่อพิจารณาอันใดอันหนึ่งแล้ว จิตของเราไม่มีความหวั่นไหวต่อสิ่งทั้งปวง ถึงมรณะจะมาถึงก็ตาม ทุกขเวทนาเจ็บปวดจะมาถึงก็ตาม ไม่มีความหวั่นไหวต่อสิ่งเหล่านั้น

เมื่อรู้เท่าตามความเป็นจริงแล้ว ความติฉินนินทาก็ตาม ไม่มีความหวั่นไหวต่อสิ่งเหล่านั้น เสื่อมลาภก็ตาม เสื่อมยศก็ตาม เสื่อมความสรรเสริญรักชอบก็ตาม ไม่เอาใจใส่เอามาเป็นอารมณ์ มันก็มีความสุขเท่านั้น **จะหาความสุขใส่ตนก็มีแต่ฝึกฝนทรมานตนนั่นแหละ** พระพุทธเจ้าท่านว่า ***สจิตตปริโยทปนัง เอตัง พุทธานะ สาสนัง*** ให้ทรมานจิตฟอกฝนจิตของเรา **ฝนจิตให้มันว่าง ให้มันรู้เท่าความเป็นจริง ไม่ยึดมั่นถือมั่น** จิตนั่นแลจะนำประโยชน์มาให้ในชาตินี้ คือนำความสุขคือนิพพานมาให้ หรือจิตเรายังไม่พ้น ก็จะนำสวรรค์มาให้ นำเอาความสุขมาให้ตราบเท่าตลอดเวลา ตราบเท่าชีวิตแล้วมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป.

กัณฑ์ที่ ๘

กรรมกับจิต

อย่าให้มีความประมาท จงพากันสร้างคุณงามความดี มีการให้ทาน มีการรักษาศีลของฆราวาส พวกฆราวาสก็ดีให้ถือศีลห้า ศีลแปด วันเจ็ดค่ำ แปดค่ำ สิบสี่ค่ำ สิบห้าค่ำ เดือนหนึ่งมีสี่หน อย่าให้ขาด ให้มีความตั้งใจเรื่องเข้าวัดฟังธรรม รักษาศีล ภาวนา อันนี้เป็นทรัพย์ภายในของเรา การรักษาศีลเป็นสมบัติภายในของเรา **ควรใช้ปัญญาพิจารณาค้นคว้าร่างกาย ให้มันเห็นความจริงของมันว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์ ตกอยู่ในอนิจจัง ตกอยู่ในทุกขัง ตกอยู่ในอนัตตา** มีความเกิดอยู่ในเบื้องต้น มีความแปรไปในท่ามกลาง มีความแตกสลายไปในที่สุด อย่างนั้นแหละ **อย่าให้เรานอนใจ ให้สร้างแต่คุณงามความดี อย่าไปสร้างบาปอกุศล อย่าไปก่อกรรมก่อเวรใส่ตน** ผู้อื่นไม่ได้สร้างให้เรา คุณงามความดีเราสร้างของเราเอง ตนสร้างใส่ตนเอง ผู้อื่นบ่ได้ทำดอก เมื่อเราทำบาปก็เราเป็นผู้สร้างบาปใส่เราเอง ความดี

ก็แม่นเราใส่เราเอง จึงได้เรียก **“กุศลกรรม อกุศลกรรม”** สัตว์ทั้งหลายจะดีหรือจะร้ายก็ดี จะเป็นคนมั่งคั่งสมบูรณ์ หรือยากจนข้นแค้นก็ดี เป็นเพราะกรรมดอก

พระพุทธเจ้าว่านั่นแหละสัตว์ทั้งหลายเป็นแต่กรรม สัตว์มีกรรมของตน เป็นเพราะกรรมดอก **กรรมเป็นผู้จำแนกแจกสัตว์ให้ได้ดีได้ชั่วต่างๆ กัน** ครั้นเป็นผู้ทำกรรมดี มันก็ได้ความสุข ไปชาติหน้าชาติใหม่ก็จะได้ความสุข ผู้ทำความชั่ว มันก็มีความทุกข์ มีอบายเป็นที่ไปมีนรกเป็นที่ไป กรรมเป็นผู้จำแนกไป ให้เกิดเป็นมนุษย์ ให้เกิดเป็นคนยากจนคนข้นแค้น มันก็เพราะกรรมของเขา ที่จะไปเกิดเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์มีความสุขเองอย่างนี้ไม่มี นั่นแหละบาปมันเป็นผู้แจกให้ไป ไปเกิดในคนยากคนจน เหมือนกันนั่นแหละกับเข้าไปหาเจ้านาย เราต้องระวังปานหยัง เข้าไปเราจะต้องทำอย่างใด จะทำท่าทางอย่างใด จะพูดอย่างไร ผู้เข้ามาหาคนยากคนจน มันไม่ต้องสนใจอะไร ไม่ต้องมีท่ามีทาง มันไปเกิดอยู่นั่นแหละ เราจะไปเกิดในที่ดีมันยากแล้ว บุญมันบ่ถึงเรา เราต้องทำเอา **เกิดเป็นมนุษย์เป็นสัตว์อันสูงสุด ก็เป็นเพราะ*ปุพเพ กตปุญญตา*** บุญหนหลังมาติดตามตนให้เกิดเป็นผู้สมบูรณ์บริบูรณ์ ครั้นเป็นผู้สมบูรณ์แล้วก็ ***อัตตสัมมาปณิธิ* ให้ตั้งตนอยู่ในที่ชอบ อย่าไปตั้งอยู่ในที่ชั่ว รักษาศีลให้ทาน หัดทำสมาธิอย่าให้ขาด ศีล ๕ ให้รักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ศีล ๘ ให้รักษา** ให้พากันภาวนาอยู่ สมาธิมันไม่มีที่อื่น ให้นั่งภาวนา “พุทโธๆ” ไม่ต้องร้องให้มันแรงดอก ให้มันอยู่ในใจซื่อๆ ดอก

การภาวนาก็เป็นอริยทรัพย์ภายใน มันจะติดตามไปทุกภพทุกชาติ ติดไปสวรรค์ ลงมามนุษย์ มาตกอยู่ในที่มั่งคั่งสมบูรณ์บริบูรณ์ ไม่ยากไม่จน ทรัพย์อันนี้ติดตามไป บ่มีสูญหายดอก ตามไปจนสิ้นภพสิ้นชาติ หรือจนเหนื่อยหน่ายต่อความชั่ว เบื่อหน่ายไม่มีความยินดี ไม่อยากเกิดอีก ภาวนาไปๆ ก็จะไปสู่พระนิพพานตามเสด็จพระพุทธเจ้าเท่านั้นแหละ ก็สบายเท่านั้นแหละ คนเรามันมักอยากมาเกิดอยู่เสมอ

ให้พากันตั้งใจ วันหนึ่งๆ เราจะนั่งภาวนา นั่งภาวนาก็ให้นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรงดำรงสติ อย่าปล่อยใจ **ให้ตั้งสติอยู่กับใจ ให้เอาพุทโธเป็นอารมณ์ ทีแรกว่า “พุทโธ ธัมโม สังโฆ” สามหน แล้วจึงเอาแต่พุทโธอันเดียว** ทำงานอะไรอยู่ก็ได้ พระพุทธเจ้าท่านบอก **ทำได้ทุกอิริยาบถ ได้ทั้งสี่อิริยาบถ** ยืนก็ได้ เดินก็ได้ นั่งก็ได้ นอนก็ได้ นอนไม่เป็นท่าดอก เอนลงไปเดี๋ยวก็เอาสักงีบเถอะ เดินนั่นแหละดี นั่งกับยืนก็ได้ ได้หมดทั้งสี่อิริยาบถ พากันทำเอา ความมีอัตภาพนี่มันเป็นทรัพย์ภายนอก เงินทองแก้วแหวน บ้านช่องเรือนชานต่างๆ ที่หามาได้ก็เป็นทรัพย์ภายนอก ติดตามเราไปไม่ได้ดอก เมื่อตายแล้วก็ทิ้งไว้ กายอันนี้เมื่อตายแล้วก็นอนทับถมแผ่นดินอยู่ ไม่มีผู้ใดเก็บ กระดูกก็กระจายไป กระดูกหัวก็ไปอยู่ที่อื่น กระดูกแขนก็ไปอยู่ที่อื่น กระดูกขาก็ไปอยู่ที่อื่น กระดูกสันหลังก็ไปอยู่ที่อื่น กระจายไปเท่านั้นแหละ

พวกเรามันกลัวตัณหาหลาย มันเชื่อตัณหาหลาย คนหนึ่งๆ มันมีสองศาสนา ศาสนาหนึ่ง มันตัณหาสั่งสอน **ศาสนาหนึ่ง เป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า** เรามันยึดถือตัณหานี่ ชอบกันนัก หมอนี่มันก็บังคับเอา เราก็ยึดถือหมอนี่ มันสอนให้เอามา ให้ตีเอา ลักเอา ฉกชิงวิ่งราวเอา มันสอนอย่างนี้ตัณหาน่ะ **พระพุทธเจ้าว่าให้ทำมาหากินโดยชอบธรรม ให้เป็นศีลเป็นธรรม อย่าเบียดเบียนกัน** มันไม่อยากฟัง มันเกลียด ตัณหานี่มันกลัว พระยามัจจุราช พระยามารก็ผู้ช่วยมัน มันไม่อยากให้เราไปฟังอื่น ให้ฟังมัน มันผูกใจเราไว้ ครั้นจะไปดำเนินตามทางของพระพุทธเจ้า มันไม่พอใจ พอจะรับศีล รับทำไม มันว่า อย่าไปรับมัน อย่าไปทำมัน นี่มันก็ถูกใจมันเท่านั้นแหละ มันสอนนะ มันชอบอย่างนั้น ส่วนธรรมะของพระพุทธเจ้า ครั้นอุตส่าห์

ทำไป ปฏิบัติดีแล้ว เราก็มีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป ทำความเพียรภาวนาหนักๆ เข้า ก็ได้บรรลุพระนิพพาน กำจัดทุกข์ อันนี้มันไม่อยากไป ไม่อยากฟัง ไม่เอา ไม่ชอบ **เพราะฉะนั้นต้องระวังตัณหา กิเลสมันชักจูงใจเราไม่ให้ทำความดี อย่าไปเชื่อมัน พยายามฝึกหัดขัดเกลาจิตใจให้อยู่ในศีลในธรรม**

พระพุทธเจ้าว่า ให้เป็นผู้มีความหมั่นขยันในทางที่ชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น แม่นในหน้าที่ของตน เป็นความบริสุทธิ์ **ผู้ขยันหมั่นเพียรนั่นแหละจะเป็นเจ้าของทรัพย์** เป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ มิใช่ว่าจะรักษาศีลภาวนาแล้วเฮ็ดหยังบ่ได้ มันบ่แม่น นั่นมันความเห็นผิดไป **พระพุทธเจ้าว่าให้ขยันหมั่นเพียร อะไรที่ชอบธรรมก็ทำได้** กลางคืนจนแจ้งก็ทำไป กลางวันก็ทำได้หมดตลอดวัน ทำไร่ทำสวนทำนา ให้ทำสุจริตไม่เบียดเบียนใครเท่านั้น พระพุทธเจ้าให้หยุด ไม่ให้เบียดเบียนกัน ให้ทำใจให้สะอาด วาจาให้สะอาด กายให้สะอาดอย่าให้สกปรก ทำใจให้สะอาดคือให้หมั่นภาวนา ให้เอาพุทโธนั่นแหละเป็นอารมณ์ของใจ ให้ตั้งสติทำไปๆ ใจมันจะสงบสะอาดและผุดผ่อง ***มนสา เจ ปสันเนนะ ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นัง สุขมนเวติ*** ครั้นผู้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้วสดใสแล้ว แม้จะพูดอยู่ก็ตาม ทำการทำงานอยู่ก็ตาม ความสุขนั้นก็ย่อมติดตามเขาไป ***มนสา เจ ปทุฏเฐนะ ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นัง ทุกขมนเวติ จักกัง วะ วหโต ปทัง*** ครั้นบุคคลมีใจขุ่นมัววุ่นวาย มีใจเศร้าหมอง ใจมืดใจดำอำมหิตแล้ว แม้จะพูดอยู่ความทุกข์ย่อมครอบงำมันอยู่อย่างนั้น แม้จะทำอยู่ความ

ทุกข์ก็เป็นอยู่อย่างนั้น ท่านเปรียบว่าเหมือนล้อที่ตามรอยเท้าโคไป ความทุกข์ตามบุคคลไปอยู่อย่างนั้น **คนไม่รักษาใจ คนทำแต่ความชั่วก็มีแต่ความทุกข์นำไปอยู่อย่างนั้น**

พากันทำภาวนาไป วันหนึ่งๆ อย่าให้ขาด อย่าให้มันเสียเวลาไป ภาวนาไป ชั่วโมงหรือยี่สิบสามสิบนาที อย่าให้มันขาด อาศัยอบรมจิตใจของตน ทำมันไป ขัดเกลาใจของตน **ใจมันมีโลภะ โทสะ โมหะ เข้าครอบคลุม ใจจึงเศร้าหมอง** ธรรมชาติจิตเดิมแท้นั้น เป็นธรรมชาติผ่องใส ***ปภัสสรมิทัง ภิกขเว จิตตัง ตัญจะ โข อาคันตุเกหิ อุปักกิเลเสหิ อุปกิลิฏฐัง*** ธรรมชาติจิตเดิมเป็นของเลื่อมประภัสสร เป็นของใสสะอาด แต่มันอาศัยอาคันตุกกิเลสเข้าครอบงำย่ำยี ทำให้จิตเศร้าหมองขุ่นมัวไป เพราะฉะนั้นให้พากันทำ **อย่าประมาท** อย่าให้มันเสียชาติ อย่าให้มันโศกเศร้าเป็นทุกข์ ***มนุสสปฏิลาโภ*** ความได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นลาภอันประเสริฐ ให้พากันทำอย่าให้มันเสียไป วันคืนเดือนปีล่วงไปๆ อย่าให้มันล่วงไปเปล่า ประโยชน์ภายนอกก็ทำ ประโยชน์ของตนนั่นแหละมันสำคัญ

พระพุทธเจ้าว่าให้ทำประโยชน์ของตนเสียก่อน แล้วจึงค่อยทำประโยชน์อื่น.

กัณฑ์ที่ ๙

เทศน์โปรด นพ. อวย เกตุสิงห์ (๑)

การทำงานครั้งนี้ก็ยาก น้อยคนที่สามารถจะทำได้ พระเถรานุเถระที่อยู่กันคนละแห่งหน ต่างองค์ต่างมา ยากที่จะมารวมกันได้ นี่ก็เพราะบุญวาสนาบารมีของคุณหมอ เป็นผู้มีธรรมอยู่ในตน มีความดีอยู่ในตน จึงสำเร็จเสร็จสรรพลงได้ อีกอย่างหนึ่งก็เพราะความเป็นสามัคคีอันหนึ่งอันเดียวกันของพวกญาติพวกมิตรทั้งหลาย ด้วยอำนาจบุญของคุณหมอที่มีความดีในตน **"อัตตัตถประโยชน์" ประโยชน์ของตน ทำให้มีสมบูรณ์บริบูรณ์ "ญาตัตถประโยชน์" ประโยชน์ของญาติก็ได้ทำ "โลกัตถประโยชน์" ประโยชน์ของโลก ประโยชน์ ๓ อย่างนี้ได้ทำบริบูรณ์แล้ว มีกำลังแล้ว เป็นผู้ดีมี**

---

(๑) เทศน์ในงานทำบุญอายุ ๖๐ ปี นพ. อวย เกตุสิงห์ (๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๑)

คนนับหน้าถือตา เพราะเป็นผู้มีอุปการคุณ และเป็นผู้มีศรัทธาทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระกรรมฐานทั้งหลายจึงมีความยินดี แม้อยู่ที่ไหนก็มีความยินดีมา เพราะความเป็นสามัคคีอันหนึ่งอันเดียวกันนั่นเอง พระพุทธเจ้าท่านแสดงว่า ***สามัคคี สมัคคานัง ตโปสุโข*** ทำงานใหญ่โตปานนี้ยากนักที่จะทำสำเร็จได้ต้องอาศัยสามัคคีกัน ทำให้สำเร็จได้ ทั้งญาติทั้งมิตรเป็นสามัคคีกัน พร้อมเพรียงกันจึงสำเร็จได้โดยเรียบร้อยเป็นการดี

เรื่องธรรมะธัมโมท่านก็เทศน์อยู่หลายองค์แล้ว สามองค์สี่องค์แล้ว เรื่องธรรม พวกกรรมฐาน พวกป่าพวกดง พูดเข้ามาที่นี่ ไม่ได้อยู่ที่อื่น พูดเข้ามาที่สกนธ์กายของตนนี่แหละ กาย-จิต พูดเข้ามาที่นี่ มาพิจารณาอัตภาพร่างกายนี้ มันเห็นว่าร่างที่อาศัยอยู่นี่ ได้ร่างอันนี้มาเพราะ ***ปุพเพ กตปุญญตา*** คือบุญกุศลของเราที่ได้สร้างสมอบรมมาหลายภพหลายชาติ บำเพ็ญคุณงามความดีมาจึงได้สมบัติอันนี้ดี เรียกว่า**อัตสมบัติ** สมบัติอันนี้เป็นของหายาก เมื่อได้มาแล้วให้เป็นผู้ไม่ประมาท พึงระลึกว่า **สมบัตินี้เอามาใช้ชั่วคราว เอามาใช้ชั่วคราว สมบัติอันนี้ เดี๋ยวก็เปื่อยพังทลายเป็นดินเป็นน้ำเป็นลมเป็นไฟของเก่ามัน** แล้วก็หาเอาอีก เหมือนกันกับบ้านคุณหมออย่างนั้น ทีแรกไม่ดี ที่นี้ไม่สู้ดี เอาใหม่ เอาใหม่ก็มีสมบัติทำเอาใหม่ ทำเอาดีปานไหนก็ได้ เป็นปราสาทสามชั้นสี่ชั้นก็ได้เพราะเรามีสมบัติ สมบัติอันนี้คือบุญกุศล คือคุณงามความดี มีการรักษาศีลอย่างสมบูรณ์ **ศีลสมบัติ** ศีลเป็นสมบัติอันหนึ่ง เป็นสิริมงคล เป็นความงามอันหนึ่ง **สมาธิสมบัติ** ทำจิตของเราให้แน่วแน่ให้อยู่กับที่ ไม่ให้ออกไปตามอารมณ์ภายนอก

ให้อยู่กับที่ ให้สงบอยู่กับที่ **ปัญญาสมบัติ** ความรู้เท่า พิจารณาให้รู้เท่าต่อสังขารร่างกาย

ความเป็นจริงของมันอาศัยไตรลักษณ์ คือ ๓ อย่างเรียกว่า **"อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ" ลักษณะทั้ง ๓ อย่างนี้มีเสมอกันหมดทุกตัวสัตว์ บรรดาสัตว์ที่มีวิญญาณ มีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น มีความแปรปรวนในเบื้องกลาง มีความสลายลงไปในที่สุด ปัญญาให้พิจารณาให้รู้เท่าว่าเป็นเครื่องอาศัยกันอยู่ชั่วคราว เราจะเป็นผู้ไม่ประมาท รีบเร่งทำ รีบเร่งเอาสมบัติภายใน คือเอาอัตภาพนี้รีบเร่งทำคุณงามความดี ทรัพย์ภายในนี้จะติดตามเราไป** ถ้าเรายังไม่มีความเบื่อหน่ายในสังสารจักรการท่องเที่ยว เราจากไปเราจะได้มีสุคติอย่างเดียว ทุคติไม่มี ท่านแสดงว่า**ธรรมมี ๓ อย่าง กุสลา ธัมมา อกุสลา ธัมมา อัพยากตา ธัมมา** ธรรม ๓ อย่าง อัพยากตธรรม หมายความว่าความเป็นกลาง ไม่ดีไม่ชั่ว ไม่มีความดี ไม่มีความชั่ว หมายเอาจิตอันนั้นสูงแล้ว กุสลาธรรมคือกุศลธรรมอันมนุษย์สร้างอยู่ในโลกนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างเรียกว่ากุสลาธรรม คือคุณความดี กุศล ความฉลาด คุณหมอเป็นผู้ฉลาดสามารถจะเอาทรัพย์อันใดที่เป็นแก่นสาร ทรัพย์อันใดที่ไม่มีสาระแก่นสารคืออัตภาพ ทำให้มันเป็นแก่นสาร เอากับมัน เอากำไรกับมัน ทำกำไรกับมัน ได้แล้วเร่งอบรมจิตใจของเราให้ดีแล้ว อัตภาพมันจะเป็นอย่างไรก็ตามมัน มันมีความแก่ มีความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดาของมัน แล้วก็ไม่มีความหวาดหวั่น หวั่นไหวต่อมัน เพราะรู้เท่ามัน รีบพากันทำเอาเสีย

ท่านแสดงว่าธรรมไม่มีอยู่ที่อื่น นี่แหละก้อนธรรมทั้งหมด ทั้งก้อนนี่แหละ สกนธ์กายของเรานี่แหละ มีอยู่นี่แหละ กายเรียกว่า รูปธรรม นามธรรมคือความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ ความจำ ความหมาย ความปรุงความแต่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ความรู้ทางทวารทั้งหมดเรียกว่า "วิญญาณ" รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เรียกว่า วิญญาณ รวมเป็นหมด ทั้งรูปก็เรียกว่า **"รูปธรรม"** ความรู้ทั้งหมด เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เรียกว่า **"นามธรรม"** มีอยู่สำหรับในโลกนี้ แต่ว่าเป็นของไม่เที่ยงไม่แน่นอน พระพุทธเจ้าจึงแสดงว่า ***สัพเพ สังขารา อนิจจาติ ยทา ปัญญายะ ปัสสติ อถะ นิพพินทติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา*** ผู้มีปัญญามาใคร่ครวญพิจารณาเห็นอัตภาพร่างกาย เช่น มนุษย์ก็ตาม สัตว์เดรัจฉานอะไรก็ตาม มาพิจารณาเห็นเป็นของไม่แน่นอน ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นของเป็นทุกข์ เมื่อพิจารณาเห็นด้วยปัญญา อันนี้เรียกว่าเป็นทางหมดจดของผู้นั้น เป็นทางบริสุทธิ์ของผู้นั้น ***สัพเพ สังขารา ทุกขาติ ยทา ปัญญายะ ปัสสติ อถะ นิพพินทติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา*** สังขารร่างกายมาเห็นเป็นทุกข์ ให้พิจารณาธรรมอันนี้ คือสกนธ์กายอันนี้เป็นทุกข์ ย่อมมีความเบื่อหน่ายต่อสังขารที่เป็นอยู่ ***สัพเพ ธัมมา อนัตตาติ ยทา ปัญญายะ ปัสสติ อถะ นิพพินทติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา*** ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล คือสกนธ์กายใจของเรานี่แหละ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

พระพุทธเจ้าแสดงไว้ง่ายๆ ไม่ลึกลับซับซ้อน เปิดเผยว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าเหมือนกับภาชนะที่คว่ำอยู่ พระพุทธเจ้าเป็นผู้เปิดขึ้นให้เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันนั้นๆ เหมือนอยู่ในที่มืด พระพุทธเจ้าเป็นผู้จุดตะเกียงให้คนเห็นของเห็นสิ่งทั้งปวง **ท่านแสดงให้เห็นอันนี้ ไม่ได้แสดงให้เห็นออกไปนอกสกนธ์กายนี้ เห็นจิตเห็นใจของตนนี้ มันเป็นยังไง สอนให้มันมีสติ มีสัมปชัญญะ** สติความระลึกอยู่กับกายนี้ สติความระลึกผูกพันอยู่กับใจนี้ ให้มันรู้ กำหนดเข้ามาพิจารณา จะรู้จะเห็น อกาลิโก ไม่ต้องอ้างกาลเวลา ถ้ามีสติกำหนดเข้ามาจะรู้ทุกเวลาว่าจิตของเรามีราคะไหมหรือหายแล้วไม่มี ก็จะรู้จำเพาะตนนี้ ดูโทสะมีอยู่หรือหายโทสะแล้ว ดูโมหะ ความโง่ความเขลาความหลง ยังมีอยู่ก็จะรู้ หรือจิตของเรามันหายโทสะหายโมหะแล้วก็จะรู้

พระพุทธเจ้าจึงให้พิจารณาเข้ามาให้เห็น เห็นอันนี้เรียกว่า **"เห็นธรรม"** จิตของตนเป็นอย่างไร จิตของตนเป็นกุศล มีเมตตา มีวิหาร-ธรรมเป็นเครื่องอยู่ หรือมันยังมีราคะ โทสะ โมหะ ครอบงำอยู่ก็จะรู้ รู้แล้วจะได้แก้ไขตัวมัน รีบปลดเปลื้องออกไป รีบเร่งทำความเพียรขับไล่สิ่งที่เศร้าหมองคือ ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ ให้มันเบาบางไปออกจากขันธสันดาน ดวงจิตบริสุทธิ์ผุดผ่องทำให้คนบริสุทธิ์ ทำให้คนมีสิริ ให้มีโภคทรัพย์ ก็เพราะคนเป็นผู้ทำคุณความดีมีศีล **ศีลที่บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นที่มาแห่งโภคทรัพย์ จิตดีบริสุทธิ์แล้ว จิตไม่มีอิจฉาพยาบาทเบียดเบียนแล้ว จิตอันนั้นแหละก็เป็นที่มาแห่งโภคทรัพย์ ปัญญาเป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวงแล้วว่าสิ่งทั้งปวงมีความเกิดขึ้น มีความสลายไป**

รู้เท่าอย่างนี้แล้วไม่มีความเสียอกเสียใจ โภคทรัพย์ภายนอกมันมีขึ้นแล้วมันเกิดวิบัติไปก็ไม่มีความเสียอกเสียใจ หรือเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยากจะต้องพลัดพรากจากไป ก็จะไม่มีความทุกข์และเสียใจเพราะรู้เท่าอัตภาพร่างกาย

สัตว์ทั้งหลายเกิดมาในโลกนี้มีแต่บ่ายหน้าไป บ่ายหน้าไปหาความแตกดับเป็นธรรมดาของมันอยู่อย่างนั้น อันที่จริงมันไม่ใช่มันตาย พระพุทธเจ้าว่ามันตายเล่นไม่ใช่ตายจริง ตายแล้วมันกลับก่อขึ้นอีก มันบังเกิดอีก เพราะความอาลัยอาวรณ์คิด เหมือนพวกคุณหมอคุณหญิงก็ดี เดี๋ยวนี้อัตภาพร่างกายมาอยู่ที่นี่ ที่ถ้ำกลองเพล พอออกจากที่นี่จะไปไหนล่ะ เพราะใจดวงนี้มันไปจดจ่ออยู่กรุงเทพฯ ที่อยู่ของตนอยู่ที่ไหนต้องไปจดจ่ออยู่นั่น สัตว์ตายแล้วเกิดที่ไหน พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะการทำความดีความชั่วอยู่มันเป็นเพราะกรรม กรรมเป็นของๆ ตน **กรรมดีให้ผลตอบแทนคือความดี ความพอใจ กรรมไม่ดีให้ผลตอบแทนคือความไม่ดี ความไม่พอใจ** มันเป็นสมบัติของสัตว์ ชาตินี้ยังอาลัยอยู่กับสิ่งทั้งปวงแล้ว คิดดูใจเราเดี๋ยวนี้หละ เดี๋ยวนี้จดจ่ออยู่กรุงเทพฯ ตายไปเกิดที่ไหนล่ะ เกิดกรุงเทพฯ มนุษย์ถือผี ถือนั่น ถือเทพบวงสรวงอย่างนั้นอย่างนี้ เอาอันนั้นเป็นสรณะที่พึ่งก็เหมือนกัน มันเคยแต่ไหว้เคยแต่พึ่งอันนั้น มันตายจากนั่นมันเอาแต่นั่นเป็นชาติ ชาติอันนั้นมันต้องเป็นชาติของเขาอยู่อย่างนั้น **จิตเราไปจดจ่ออยู่ที่ไหนมันก็ไปเกิดที่นั่นแหละ** อยู่ที่บ้านมันก็ไปเกิดอยู่ที่บ้าน

เรื่องข้างนอกกว้างขวาง
ต้องเข้ามาพิจารณา
แต่กายกับใจของเราเท่านั้น

เพราะเหตุนั้นแหละพระพุทธเจ้าจึงแนะนำสั่งสอนเทศนาอบรมจิตใจ อย่าให้มันไปเกี่ยวข้องในอารมณ์ บ้านช่องที่บ้านที่อยู่ที่ทำการทำงาน ทำ ๆ ไปแต่ไม่ให้จิตไปเกี่ยวข้อง ให้จิตอยู่กับจิต ให้จิตมันรู้เท่าอยู่กับจิต

กายนี่ก็ไม่ใช่ของตน มันแตกมันดับไปแล้ว มันไปก่อภพใหม่ชาติใหม่ ดวงจิตดวงเดียวนี่แหละมันไปก่อ จิตนี่แหละเดิมมันผ่องแผ้วแต่อาศัยมันไม่รู้เท่าอารมณ์ อาศัยอาคันตุกกิเลส คือรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทั้งหลาย เอาเข้ามาฉาบมาทา แล้วทำจิตใจของเราให้เศร้าหมองขุ่นมัวไป จิตเดิมเลยกลายเป็นตัวอวิชชาความโง่ ความเขลาไป ไม่รู้เท่าตามความเป็นจริง ไม่รู้เท่าสังขาร ยึดถือ เมื่อสิ่งทั้งปวงวิบัติไปแล้ว ก็มีความโศกเศร้าเสียใจอาลัยผูกพัน สิ่งที่ไม่พอใจมาประสบพบกันมาประชุมร่วมกัน ประสบอันนี้ก็เป็นเหตุให้เกิดความคับแค้น เป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทมนัสความคับแค้น เห็นสิ่งที่พอออกพอใจพลัดพรากไป ไม่มาร่วมไม่ประชุมร่วม นี่ก็เป็นเหตุให้เกิดความโศกเศร้าความอาลัยอาวรณ์ถึงกัน

เรื่องของสังขารมันเป็นอย่างนั้น จึงให้พิจารณาให้รู้เท่า เกิดเป็นรูปเป็นนามล้วนแต่ของไม่เป็นสาระแก่นสารหมดทั้งนั้น รู้เท่าแล้วถึงสิ่งทั้งหลายมันจะเป็นอย่างไรก็ตาม ไม่มีความหวั่นไหว ไม่มีความอาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งเหล่านั้น ถึงเราก็จะเป็นไปอย่างนั้นอย่างเดียวกัน **เมื่อจิตใจของเราอบรมดีแล้ว รู้เท่าแล้ว นั่นแหละไม่มีความหวั่นไหว แล้วย่อมผ่องใส จิตไม่เศร้าโศก จิตผ่องใส จิตเบิกบาน จิตเยือกเย็น** จิตเยือกเย็นแล้วสิ่งทั้งปวงมารวมหมด ภายนอก วัตถุข้าวของเงินทองแก้วแหวนเงินทองอะไรก็มารวมหมด มาอาศัยพุทโธ ผู้รู้ พุทโธมีอยู่ทุกรูปทุกนาม

พุทโธคือผู้รู้ สัมปชัญญะคือผู้ตื่นอยู่ ผิดหรือชอบ ตื่นขึ้น สัมปชัญญะเป็นผู้ตัดสิน เราทำผิดหรือเราพูดผิด คิดผิดไม่ถูก สัมป–ชัญญะเป็นผู้รู้ สติเป็นผู้ระลึกขึ้น พอระลึกแล้วสัมปชัญญะว่า “ถูก” เราทำถูก พูดถูก คิดถูก นั่นแหละ รู้เห็นตนอยู่อย่างนั้น จิตจะได้เบิกบาน แช่มชื่นเบิกบาน จิตเบิกบานแล้วไม่มีความโศกเศร้า ไม่มีความเสียใจ ไม่มีความเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่มีความทุกข์ยาก ไม่มีความเสียใจ สบาย ครั้นเย็นแล้วสิ่งทั้งปวงภายนอกย่อมไหลเข้ามาเงินทองมาพึ่ง มาพึ่งพุทโธหมด มาพึ่งธัมโม มาพึ่งสังโฆหมด **เดี๋ยวนี้เราถึงพระพุทธเจ้าอย่างไร ถึงพระธรรมอย่างไร ถึงพระสงฆ์อย่างไร ให้มาพิจารณาถึงกายของตน จิตใจของตน** ถึงพระพุทธเจ้าหมายความว่าใจเบิกบาน ใจรู้เท่าต่อสิ่งทั้งปวง ไม่มีความดิ้นรนต่อสิ่งที่ไม่พอใจสิ่งที่พอใจก็ไม่มีความฟูขึ้นไปตามอารมณ์ เรียกว่า **พุทโธ เป็นผู้รู้ยิ่ง** ธรรมไม่ใช่อยู่ที่อื่น ให้พิจารณาเอา พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงแล้ว นี่เรียก พุทโธ พุทโธเป็นผู้เห็น พุทโธเป็นผู้เบิกบานเป็นผู้ตื่นแล้ว ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีความอาลัย **ธัมโม คือแสงสว่าง** เมื่อจิตสงบแล้ว นั่นแหละมีความสว่างไสวขึ้นมาในดวงจิต จิตสงบลงไปแน่วแน่ลงไป มีความสว่างไสวขึ้นมา ทำให้เราเห็นสิ่งทั้งปวง เห็นอัตภาพสกนธ์กายใจของตนชัดเจนขึ้นไป เห็นธัมโม สว่างขึ้น เห็นว่าโอ! แม่นจริงๆ

พระพุทธองค์ว่าอัตภาพเป็นของกลาง ใครฉลาดใช้มันก็ได้ใช้มันดี เอากำไรกับมัน ซื้อบุญกุศลคุณงามความดีไว้ ใครเป็นผู้โง่เขลาไม่ก็เป็นผู้ประมาทไปยึดถือ ไม่รีบเร่งบำเพ็ญคุณงามความดีใส่ตนไว้ก็ไม่ได้อะไรกับมัน เสียสมบัติดี ปล่อยให้มันแก่มันเฒ่ามันตายไป อันนี้เรียกว่าเป็นผู้ไม่ฉลาด ก็เพราะไม่รู้เท่ามัน มายึดถือเป็นตนเป็นตัว ก็เป็นเหตุให้ทำสิ่งที่ไม่ดี ทางกายก็ไม่ดี วาจาก็ไม่ดี ใจก็ไม่ดี ไม่มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ได้ชื่อว่าเสียสมบัติ อันนี้พระพุทธเจ้าก็ว่าอยู่ ***กิจโฉ มนุสสปฏิลาโภ*** **การที่ได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นลาภใหญ่ เกิดมาชาติหนึ่งๆ แสนทุกข์แสนยากแสนลำบาก เราได้มาแล้วเราเป็นผู้ไม่ประมาทรีบเร่งเอาทรัพย์ภายในไว้เสีย** ความได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นลาภอันสำคัญ มนุษย์เป็นชาติอันสูงสุด เป็นสัตว์ใจสูง มีเมตตาซึ่งกันและกัน ได้สมบัติมาดีแล้วก็รีบเอามันรีบทำเอาเสีย อบรมบ่มอินทรีย์ให้มันแก่กล้า แก่กล้ามันสุก สุกมันก็ดี หมากไม้มันสุกมันก็หวาน ไม่ใช่สุกแกมดิบ นอกจากอัตภาพร่างกายและใจของเราแล้วสิ่งอื่นไม่มีจะไปพิจารณา สิ่งอื่นนอกออกไปจากสกนธ์กายของเราแล้วไม่มี เรื่องนอกธรรม **เรื่องข้างนอกกว้างขวาง ต้องเข้ามาพิจารณาแต่กายกับใจของเราเท่านั้น** อันนี้ได้ชื่อว่าเข้ามาใกล้แล้ว ใกล้เข้ามาทุกที ใกล้ทางพระนิพพาน เป็นผู้อยู่ต้นทางพระนิพพานก็ว่าได้ เป็นผู้ไม่ประมาท เข้าใกล้เข้าทุกทีๆ ครั้นบารมีของเราพร้อมบริบูรณ์แล้วก็สามารถที่จะพิจารณาได้.

กัณฑ์ที่ ๑๐

อยู่ที่ใจ

ผู้เห็นเวทนา ผู้เห็นสัญญา ผู้เห็นสังขาร วิญญาณ เป็นผู้เห็นนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย อายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ เห็นรูปมากระทบตา เกิดวิญญาณขึ้นที่นี่ เสียงมากระทบหู เกิดวิญญาณขึ้นที่นี่อีก รูปดีก็เกิดความยินดีชอบใจเป็นเวทนา...อยากได้ รูปไม่ดี เกลียดชัง เกิดทุกขเวทนา ไม่อยากได้ก็เป็นทุกขเวทนาขึ้น ตัณหาเกิดขึ้นมันก็เป็นปัจจัยให้ต่อกัน ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทานยึดมั่นถือมั่นว่าขันธ์ของตน ว่าตัวของกู กูไปอยู่ที่โน่น กูไปอยู่ที่นี่ กูเป็นพระ กูเป็นเณร อุปาทาน **เมื่อมีอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นก็เป็นเหตุให้อยากเท่านั้นแหละ เป็นเหตุให้เกิดภพ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ** เกิดภพแล้วเป็นเหตุให้เกิดชาติ เกิดชาติ ก็เป็นเหตุให้เกิด *ชรา มรณะ* เกิด *โสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัส อุปายาส* ความคับแค้นอัดอั้นตันใจอยู่ในสังสารจักร

นี่แลดับความโง่อันเดียวเท่านั้นแหละ...ผลไม่มี ดับเหตุแล้วผลก็ดับไปตามกัน ผลคือได้รับความทุกข์ความสุข...ไม่มี คือดับ**อวิชชา** ความโง่นั่นแหละตัวเหตุตัวปัจจัย มันเองมันเป็นต้นเหตุเป็นปัจจัย

จิตเดิม ธรรมชาติเป็นเลื่อมประภัสสร เหมือนกันกับเพชรพลอยหรือเหมือนกันกับแร่ทองคำธรรมชาติ มันก็เลื่อมสดใสอยู่ยังงั้น แม้นว่ามันยังปนอยู่ ปนอยู่กับดินนั่นแหละ แล้วอาศัยคนไปขุดมา รู้จักว่าเป็นบ่อเพชร บ่อทอง บ่อแร่นั้นแหละ เขาไปขุดเอาขึ้นมามันติดอยู่กับดินอันหยาบ นั่นขุดมาแล้วมาถลุงออก แล้วเอามาเจียระไนอีก มันจึงสำเร็จ มีแสงวาบๆ เป็นทองคำก็เอาทำสายสร้อยตุ้มหู **จิตของเราทั้งหลายก็ดีมันเกลือกกลั้วอยู่กับอารมณ์ทั้งหลายทั้งปวง มันเอาอารมณ์เข้ามาห้อมล้อมมัน จิตมันจึงเศร้าหมอง แต่แสงมันก็มีอยู่นั่นแหละ อาศัยมาชำระมัน เราฝึกมาชำระจิตนั่นแหละทุกวันให้มันผ่องใส** จิตเราต้องชำระให้มันบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรมาปะปนมันแล้ว อันนั้นล่ะจิตบริสุทธิ์ จิตผุดผ่อง ผ่องใส ***จิตตัง ทันตัง สุขาวหัง*** ครั้นผู้อบรมฟอกจิตของตน สั่งสอนจิตของตน มีสติสัมปชัญญะ ระวังจิตอยู่ทุกเมื่อ ประคองจิตให้อยู่ในความดี หมั่นขยันทำความเพียรชำระจิต ยกบาปทั้งหลายเหล่านี้ออกจากดวงจิตอยู่ทุกวัน ครั้นละออกแล้วก็เหมือนฝนทั่งให้เป็นเข็มเท่านั้น ฝนไปฝนไป อาศัยวิริยะความพากเพียร อาศัยฉันทะความพอใจ จะเพียรฝึกฝนจิตของเราให้เลื่อมประภัสสร ฝนไปฝนไป ผลที่สุดก็เป็นจิตบริสุทธิ์ หมดมลทิน มีแต่ธาตุรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธาตุอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง

จิตบริสุทธิ์แล้วจะไปทางไหนก็ได้ไม่มีความเดือดร้อน เพราะเป็นแก้วอันบริสุทธิ์แล้ว บ่มีอันหยังมาเกิดแล้ว **จิตแหละเป็นตัวนำทุกข์มาให้ ครั้นฝึกฝนดีแล้วนำความสุขมาให้** อยู่ในโลกนี้ก็มีสุขความทุกข์ไม่มี อันนี้มันเป็นธรรมดาของอัตภาพของสภาวะ มันเป็นเองของมัน ถึงมันจะทุกข์ปานใด มันก็ไม่มีความเดือดร้อนหวาดเสียวต่อความทุกข์ มันจะตายก็ไม่มีความอัศจรรย์มัน นี่จึงว่ารู้เท่าสังขาร รู้เท่าสังขารจิตก็ไม่หวั่นไหว จิตไม่มีโศก ไม่มีเศร้าอาลัย จิตมีกิเลสเครื่องมลทินก็ปัดออกแล้ว จิตอันนี้เป็นจิตบริสุทธิ์จิตสูง เพราะมันขาดจากการยึดการถือ

เรามาหาความสุขใส่ตนไม่ใช่หรือ ต้องการความสุขเท่านั้นแล้วจึงพ้นจากการความสะดุ้งหวาดเสียว **จิตของพระอริยเจ้า จิตของพระพุทธเจ้าไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม** มีลาภก็ไม่มีความยินดี เสื่อมลาภก็ไม่มีความยินร้าย ความสรรเสริญพระพุทธเจ้าก็บ่ตื่น นินทาพระพุทธเจ้าก็บ่โศกเศร้าเสียใจ ไม่ดีใจไม่เสียใจ จึงว่า **มีลาภ–เสื่อมลาภ มียศ–เสื่อมยศ มีสรรเสริญมีนินทา มีสุขมีทุกข์เหล่านี้ แปดอย่างนี้พระพุทธเจ้าและสาวกไม่มีความยินดีและโศกเศร้า ไม่มีความหวั่นไหว ไม่มีความยินดียินร้ายกับอารมณ์แปดอย่างนี่ล่ะ จึงว่าจิตประเสริฐจิตเกษม**

พวกเราเกิดมาก็พากันเกลียดทุกข์อยู่นี่แหละ จึงได้พากันแสวงหาที่พึ่งของตน แสวงหาแล้วก็ต้องตั้งใจ มีความฝักใฝ่ในข้อวัตรปฏิบัติของตน ไม่ละไม่ถอนฉันทะความพอใจ จะบำเพ็ญคุณงาม

ความดีให้มีขึ้น **วิริยะเพียรละชั่ว เพียรบำเพ็ญบุญกุศลให้เกิดขึ้น จิตฝักใฝ่อยู่ในคุณงามความดี ฝักใฝ่อยู่ในสติ ให้จิตอยู่กับจิต ให้ใจรู้จักใจ ให้จิตอยู่ที่จิต ให้ใจอยู่ที่ใจ มีสติประจำไว้ที่นั่น** แกนอยู่นั่น ครั้นผู้ตั้งใจบำเพ็ญ หัดทำสติของตนให้สำเหนียกแม่นยำแล้ว จิตเป็นผู้ทำสติให้สำเหนียกแม่นยำ ครั้นมีสติแล้วก็เป็นผู้สมาทานเอาอยู่ในสิกขาบทของตนนั่นแล ให้มันเป็นอธิศีล อธิศีลคือศีลบ่มีหวั่นไหว ศีลบ่มีขาดวิ่น ไม่มีขาดตกบกพร่อง ศีลเรียกว่าปกติศีล ***อธิศีลสิกขา–สมาทาเน อธิปัญญาสิกขาสมาทาเน อัปปมาเทนะ สัมปาเทถะ*** ด้วยความไม่ประมาทเป็นนิจศีลอยู่ทุกเมื่อ ผู้มีสติมีสัมปชัญญะทำให้แม่นยำให้ชำนาญแล้ว ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ใกล้พระนิพพาน ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท ใกล้ตกปากทางพระนิพพานแล้ว

ตนอยู่ไหน ตนมีความทุกข์ก็เพราะตนทำให้ตน เมื่อทำความดีใส่ตนแล้วชื่อว่าเป็นผู้รู้ตน เป็นผู้ยกตน เป็นผู้รักษาตน ตนนั่นแหละเป็นที่พึ่งแก่ตน ***อัตตา หิ อัตตโน นาโถ*** **ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เป็นที่พึ่งของตนได้ก็เพราะตนนั่นแหละทำความดี เป็นที่พึ่งของตนไม่ได้ก็เพราะตนเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่มีศรัทธาเข้าวัดฟังธรรมรักษาศีล มันมัวแต่เห็นแก่ปากแก่ท้อง มัวหามาใส่ปากใส่ท้อง คอยเวลาที่มันตายนั่นแหละ**

ในเบื้องต้นให้ตรวจดู **ทานบารมี**ก็ดี **ศีลบารมี**ก็ดี **เนกขัมมบารมี**ก็ดี ตรวจดูมันอยู่อย่างไร อยู่ที่เราจะก้าวขึ้น ก้าวขึ้นชั้นสูง ให้ทานสูงนั่นแหละเรียกว่า **"ปรมัตถบารมี"** เลือดเนื้อชีวิตจิตใจนี่แหละถวายบูชาพระพุทธเจ้า ถวายบูชาพระธรรม ถวายบูชาพระสงฆ์ ได้ชื่อว่าให้ทานสูง อันนี้ได้ชื่อว่าเป็นปรมัตถทาน ปรมัตถบารมี ให้ทานเลือดเนื้อไม่เห็นแก่ชีวิตจิตใจ มุ่งหน้าทำความเพียรจนตลอดวันตาย เป็นทานบารมี ไม่ต้องหวงแหนมันไว้ ต้องให้มันทำความเพียร อย่าปล่อยให้มันชำรุดทรุดโทรมไป มันมีแต่จะครั้นชำรุดทรุดโทรมไปเหมือนเรือคร่ำคร่า นั่นแหละ มันมีแต่ปรักหักพังไป ครั้นมันเฒ่ามาแล้วมันบำเพ็ญเพียรอีหยังบ่ได้ดอก ยังหนุ่มยังแน่นตั้งใจทำความเพียรไป ครั้นเฒ่าอย่างอาตมานี่มันผ่านมาแล้ว แม้จะแบกแต่กระดูกของตนก็จะตายแล้ว ปานนั้นมันก็บ่ยอมให้เขา หอบมันอยู่นี่แหละกระดูกจะตายให้มันตายอยู่นั่น ไม่ยอมหรอก เรื่องทำความเพียร เอามันจนตาย

พระพุทธเจ้าก็ดี พระสาวกก็ดี เมื่อสำเร็จกิจแล้ว เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังขยันกว่าเราเสียอีก นี่แหละท่านหมดเชื้อแล้ว หมดเชื้อแล้วอยู่เย็นมีความสุข หมดความขี้ลักขี้ขโมย หมดขี้โกรธขี้โลภขี้หลงนี้หมดแล้ว พระพุทธเจ้าและสาวกก็หมดแล้ว ขี้เกียจขี้คร้าน ความขี้เหงาขี้เซา ขี้หลับขี้นอนพวกนี้หมดแล้ว พระอริยเจ้าท่านทำความเพียร ขุดขึ้นมา ขุดตัณหาขึ้นมา รากน้อยรากใหญ่ขุดขึ้นมา เอาขึ้นมาแล้วก็กวาด กวาดขึ้นมาแล้วเอาใส่ไฟ เผาไฟ กวาดแล้วกวาดเล่า เผาแล้วเผาเล่า เผาแล้วโกยลงน้ำที่เชี่ยว โกยแล้วโกยเล่า จนหมดครั้นหมดเชื้อต่างๆ แล้วไม่มีดอกความเกียจคร้าน **เราอย่าหมั่นขยันแต่ทำบาป ให้ขยันแต่ทำดีทำความบริสุทธิ์ ทำบุญทำกุศลนี่ ให้หมั่น**

ทางนี้ บาปด่ากัน บาปมันขึ้นมา...หน้าแดง เรานี้เฮ็ดบาปคือขยันแท้ ไปขยันใส่บาป ครั้นรู้จักว่าบาปก็บ่ขยันแล้ว จึงว่าให้กลัวบาป คำเถียงกันด่ากัน ทะเลาะวิวาทเบียดเบียนกันเป็นบาป อย่าไปขันใส่มัน ให้หลีกไปไกล ให้เอาใจเว้น อย่าเอาใจใส่ ครั้นเว้นแล้ว มันก็บ่มีความเดือดร้อน ใครจะว่าอย่างใดก็ตาม เราไม่ว่าใส่เขาดอก เขาติฉินนินทาเขาก็ว่าใส่เขาเอง ปากเขามันก็อยู่ที่เขา หูเขามันก็อยู่ที่เขา เราจะเอามันเข้ามารวมไว้ให้มันเผาตนหยัง เราก็เป็นคนอยู่ไม่ใช่ควาย มันเป็นอย่างใดเราจึงตั้งสติฟาดมัน มันเป็นหยัง ให้ดูมัน เรารู้จักมันแล้ว เรารู้จักกิเลสแล้ว ดูมันเฉพาะตาย ถ้ามึงไม่ตายกูตาย เอาให้ตนซะความดีนั่น บาปก็อยู่ที่ใจ ใจนี่เป็นผู้ว่า จึงว่าให้อบรมใจ มีสติสั่งสอนใจ อบรมนี่แหละ จะเอาภพเอาชาติก็แม่นใจนี่แหละ จะเป็นวัวเป็นควายก็แม่นใจนี่แหละ ครั้นดับใจนี้ได้ มันก็มีแต่เย็นมีแต่ความสุขเท่านั้น

มันจะไปเกิดบ่อนใด ก็แม่นจิตนี่หละไปยึดไปถือ มันเจ็บมันปวดก็เพราะใจไปยึดไปถือ ครั้นใจไม่ยึดไม่ถือแล้ว มันจะรู้จักการตาย รู้จักความตาย รู้จักมันดี ถ้าใจไม่ยึด มันจะมีทุกขเวทนามาจากไหน...ไม่มี ดับเวทนาดับสัญญาได้อยู่ ดับสังขารความปรุงได้อยู่ ดับวิญญาณความรู้ทางทวารทั้ง ๖ ได้อยู่ ของใครของมันจะมีตนมีตัว มันไม่มีตนมีตัวแต่ว่ามันจำมันหมายว่าเจ็บนั่นเจ็บนี่ เวทนาก็พร้อมกันเกิดขึ้น มันก็ไม่มีตัวมีตน มันก็ดับไปอีก ดับก็จิตมันสงบนั่นแหละ ครั้นจิตมันสงบแท้ๆ ไม่มีคนมีหยังจะมาเจ็บอยู่นี่ จึงว่าให้อบรมจิต

วิริยะเพียรละชั่ว เพียรบำเพ็ญบุญกุศลให้เกิดขึ้น
จิตฝักใฝ่อยู่ในคุณงามความดี ฝักใฝ่อยู่ในสติ
ให้จิตอยู่กับจิต ให้ใจรู้จักใจ ... มีสติประจำไว้ที่นั่น

นั่นแหละ จิตสงบแล้วไม่มีผู้ใดเจ็บ คนบ่มี บ่อนตัวไม่มีแล้วก็ไม่มีอะไรเจ็บแล้ว ครั้นไม่มีคนแล้ว เป็นหยังจะมาจำหมายนั่นอยู่ บัญญัติอยู่ก็รู้ว่าไม่มีคน บัญญัติทางตา หู จมูก ลิ้น ก็บ่มี บ่มีคน มันว่างม๊ดละ ไม่มีอุปาทานแล้ววางเสียก็มีความสุขนั่นแหละ จิตสงบ ให้ฝึกหัดจิต

ตัวรักษาดีแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นผู้แต่งความสุขให้ตน นั่นแหละเรียกว่าตนมีที่พึ่ง ปัจจุบันก็ไม่มีความเดือดร้อน แต่งทรัพย์สมบัติให้ตน สมบัติภายนอกมากมาย ไม่มีความยากจน ตบแต่งมนุษย์สมบัติให้ตน ตบแต่งสวรรค์สมบัติให้ตน ตบแต่งเอาเอง รักษากาย วาจา ใจของตนให้บริสุทธิ์ ไม่แตะไม่ต้องสิ่งอันหยาบช้าเลวทราม **ศีล ๕ ก็เป็นมนุษย์สมบัติเป็นสวรรค์สมบัติ ศีล ๘ ก็ดีเป็นมนุษย์และสวรรค์–สมบัติด้วย** ก็ใครเล่าแต่งเอาให้ ก็เรานั่นแหละแต่งเอาเอง ใครจะทำให้เราได้

พระพุทธเจ้าเป็นแต่ผู้สอน มันก็แม่นเรานั่นแหละ ครั้นทำบ่ดีก็แม่นเรา เพราะเหตุนั้นให้รักษาให้มันดี ที่ไม่ดีอย่าไปทำ พวกเรานี่มันสับสนปนกันนี่ทั้งดีทั้งชั่ว มันจึงสุขก็ได้ทุกข์ก็ได้ เอาอยู่อย่างนั้นแหละ ได้รับทั้งสุขได้รับทั้งโทษเพราะสับสนปนกัน.

กัณฑ์ที่ ๑๑

ปธาน

อันนี้เป็นวาสนาของเราแท้ๆ จะได้บรรลุขั้นใดขั้นหนึ่งหรือขั้นที่สุดก็ไม่รู้ สมบัติของเราก็มีหมดแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง จะทำก็ได้อยู่วาสนาบารมีเป็นกรรมเราได้สร้างมา คือมูลเก่าอันนี้ มันเป็นยังไงคืออาศัยมูลเก่าได้อัตภาพมาก็ได้บุญ ได้วิชชา ได้ศีลมาในบุญด้วยทรัพย์ภายในบริบูรณ์หมด เรื่องของเก่ามันเป็นอย่างนี้ บุญของเก่ามาถึง เหมือนกันกับพวกเศรษฐีเขาแสวงหาเงินทองของเขา ว่าจะเพิ่มทยอยขึ้นล้านหนึ่ง สองล้าน สามสิบล้าน ร้อยล้านขึ้นไป นี่มันหาเอาใหม่ ไปทำเอาใหม่ แม้นเป็นของเราคืออัตภาพนี่ อาศัยทรัพย์ของเก่า คืออัตภาพของเก่านี้บริบูรณ์แล้ว มันจะทำเอาใหม่ก็ได้อยู่จะทำเอาใหม่สร้างเอาใหม่ก็ได้ ให้มันเต็มรอบก็ได้

ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี เราก็ออกอยู่เป็นบางครั้ง บางคราวถึงวันอุโบสถศีลเราก็ออก เราก็เนกขัมมะออกจากเครื่องมืดมน ปัญญาบารมีเราก็ได้สดับรับฟัง ตัวเราก็ใช้โยนิโสฯ ค้นคว้าในเหตุในผลอยู่ วิริยบารมีเราก็อุตส่าห์ทำบุญแจกทาน ขันติความอดกลั้นต่อสิ่งทั้งปวงนี่ เราก็ทำหมด **บารมี ๑๐ เราจะทำหมด** บารมี ๑๐ ประการนี้ที่พระพุทธเจ้ามาแจกจ่ายให้พวกเรา เราได้เป็นผู้รับแจกแล้ว แต่จะเอามาใช้เอามาทำให้เกิดให้มี สัจจบารมีให้มันมีความสัจความจริง เราจะทำก็ทำจริงๆ นั่นแหละความสัจความจริง อธิษฐานความตั้งไว้ว่าจะทำต้องทำจริงๆ ได้มากก็ไม่ว่า ได้น้อยก็ไม่ว่า อย่าให้มันขาดสัจจะความจริงใจ อธิษฐานความตั้งมั่นในใจ ๓๐ นาทีก็ตาม ๔๐ นาทีก็ตาม ๕๐ ร้อยหนึ่งก็ดี นั่นเป็นบางครั้งบางคราว เอาอยู่อย่างนั้นอย่าให้มันขาดความตั้งมั่นในใจไว้ สัจจะความจริงใจว่าจะทำก็ทำทันที พูดจริงๆ อธิษฐานความตั้งใจไว้ รู้หลักรู้ฐานไว้ เราก็ไม่เผลอ ต้องมีสติระลึกเอาไว้ เราอธิษฐานเอาไว้ ไม่ให้ขาด ๒๐ นาทีก็เอา นั่งทำความเพียรของเราไม่ให้ขาด เมตตาบารมีให้เต็ม การสงเคราะห์คนทั่วโลกมีอยู่แล้ว อุเบกขาการวางเฉยต่ออารมณ์ ชอบใจก็ตามไม่ชอบใจก็ตาม วางเฉยต่ออารมณ์ทั้งหลายทั้งปวง

การภาวนาของเราก็เพื่อว่าจะอบรมจิตใจของเรานั่นแหละ ไม่ให้มันหลงมันข้องไปนับภพนับชาติ หลงไปตามอารมณ์อยู่ในภพชาติหรืออดีตอนาคต แล้วน้อมเอาเข้ามาในจิต ทำให้จิตเศร้าหมอง ทำให้จิตเดือดร้อน การที่เราทำความเพียรนี้ เราไม่ต้องการอะไรแล้ว นอกจากขัดจิตขัดใจของเราให้ขาวให้สะอาดเท่านั้นแหละ ใจมันเศร้าหมองแต่อาศัยขัดอยู่บ่อยๆ ขัดไม่หยุดไม่หย่อน มันก็ขาวก็สะอาดขึ้น ผ่องใสขึ้น เพราะกิเลสคือ โลภะ โทสะ โมหะ มันหมักหมมมาหลายภพหลายชาติต้องคอยขัดคอยเกลา เพราะกิเลสเหมือนตะปูตีแฝก ตีลงแน่น แต่ก็ไม่เหลือวิสัยผู้สามารถที่ตั้งอกตั้งใจจะถอนตะปู ถอนไม่หยุดไม่หย่อน ถอนไปถอนมามันก็ออกสั้นเข้าๆ สั้นเข้ามันก็ถอนขึ้นได้

พระพุทธเจ้าสอนว่า “จิต” ไม่ใช่ “จิตว่าง” นะ อย่าไปถือว่ามันจะว่างให้ **ให้เรามีสติมีสัมปชัญญะรู้ตัวเสมอ** มันวอกแวกๆ อยู่อย่างนั้นเหมือนกันกับฟองน้ำ เดี๋ยวมันเกิดขึ้น เดี๋ยวมันดับ ดวงจิตมันไม่รู้จักอะไรหมดทั้งนั้น มันต้องอาศัยเราทรมาน คือเราได้ยินได้ฟังแล้ว เราก็ให้มีสติขัดเกลาสั่งสอนมัน ให้มันรู้ เพราะมันไม่รู้นี่แหละ จิตดวงนี้แหละเรียกว่า**อวิชชา คือความไม่รู้ จิตดวงนี้น่ะเรียกว่าอวิชชา** ครั้นแนะนำสั่งสอนมันให้มันรู้ตามความเป็นจริงของโลกนั่นแหละ มันจึงได้ปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่นโดยอุปาทานว่าเราว่าจิตของเรา มันปล่อยมันวาง ตัวอวิชชาก็แม่นดวงจิตนั่นแหละ ท่านสอนให้อบรมขัดเกลาจิตทุกเวลา

เมื่อกิเลสมันเบาบางมันหมดออกไปแล้ว มันขาวมันสะอาดแล้ว นั่นแหละจิตมันแจ้งมันส่องแสงขึ้น ความส่องแสงขึ้นรู้เท่าสังขารตามความเป็นจริงของมันยังไง รู้ยังงั้นแล้วไม่ยึดไม่ถือ...เลิก เกิดมาชาติใดก็ดี เราไม่ใช่จะเกิดมาชาติเดียวนี้ ตั้งแต่แผ่นดินเป็นแผ่นดินก็เกิดมา ***ฐิตาวะ สา ธาตุ ธัมมัฏฐิตตา ธัมมนิยามตา สัพเพ สังขารา อนิจจา*** ฐิติธรรมตั้งอยู่ในโลกไม่ขาดโลกคือดวงจิต ฐิติธรรมตั้งอยู่

จะเอาภพเอาชาติ ตายกันนะ ตายทุกวี่ทุกวัน นี่เรียกว่าตายเล่นไม่ใช่ตายแท้ ตายแท้เหมือนดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย...ดับหมด ไม่มีกลับมาเกิดขึ้นอีก กิเลสไม่มีอะไรจะก่อภพก่อชาติอีก ความตายอย่างนั้นคือกิเลสนั่นแหละมันตาย เข้าไปอยู่ในบ้านมันแหละหมดเรื่องกัน หมดภพหมดชาติหมดเรื่องกัน ***นิพพานัง ปรมัง สุขัง*** ความสุขไม่เจือด้วยอามิส นิรามิสสุขนั่นแหละ พวกเราให้สละความสุขทางโลก ความสุขในโลกมีประมาณอันน้อย **ผู้มีปัญญา ผู้ไม่ประมาท พึงสละความสุขทางโลกเพื่อแลกเอาความสุขอันไพบูลย์ คือความสุขที่ไม่มีเกิด ไม่มีแก่ ไม่มีเจ็บ ไม่มีตาย ความสุขอันนั้นเป็นความสุขอันไพบูลย์** ความสุขในโลกมีตายๆ เกิดๆ นั่นมีประมาณน้อยนิดเดียว นักปราชญ์ท่านจะว่าไม่มีเสียก็ได้ ความสุขอย่างนี้เหมือนเหยื่อมันเกี่ยวอยู่ที่เบ็ด ปลาไม่รู้ว่าเบ็ดมันเกาะอยู่ มันเกี่ยวอยู่นั่น ก็ไปคาบเอาเลยติดปากติดคออยู่อย่างนั้น นักปราชญ์คือพระพุทธเจ้าเห็นโทษของโลกจึงมีความเบื่อหน่าย พระพุทธเจ้าว่าให้ปล่อยมันเสีย อย่าถือมันอีก มันไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตน ไม่ใช่ตัว มันมีแต่คิดแต่อ่านหาแต่โทษมาเผาเจ้าของ วางมันเสีย อย่าไปไว้ท่ามัน มันจะไปยังไงก็ไป ให้ทำจิตทำใจทำความรู้ไว้ให้เหมือนกับมหาปฐพี มหาปฐพีนั้นสัตว์ทั้งหลายจะมาทำดีก็ตามมาทำร้ายก็ตาม มนุษย์จะมาทำดีก็ตามทำร้ายก็ตาม มหาปฐพีไม่มีความหวั่นไหว จะทำอย่างไรก็ตาม ทำใจให้เป็นอย่างนั้นนั่นแหละพระนิพพาน

พระพุทธเจ้าว่าใครทำใจได้อย่างนั้นแล้ว ได้อยู่เป็นสุขถึงพระ-นิพพาน ทำใจอย่างนั้นแล้วจะมีทุกข์อะไรเล่ามาเผามาผลาญดวงจิต

ของเรา เราไม่ถือไว้ จิตพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายพอรู้เท่าแล้วจิตเป็นกลาง จิตอุเบกขา จิตเป็นกลาง เราจึงตั้งตรง ก็สบายเท่านั้นนโยบายเพื่อจะสละคืนเท่านั้น เพื่อไม่ให้ยึดเท่านั้น ไม่ให้ยึดอะไรหมดทั้งนั้น การบริจาคทานทุกสิ่งทุกอย่างสละคืนหมด การรักษาศีลก็สละคืนหมด ถ้าไม่รู้เท่าแล้วก็ทำทั้งทางกายทางวาจาและทางใจ ความชั่วร้ายนี่น่ะเรียกว่าไม่มีศีล เราก็สละคืน สละความชั่วนี่แหละ นั่นเรียกว่า ***สัมมัปปธาน ๔***

สังวรปธาน* มีความสำรวมระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้นทางกายทางวาจาและใจ *ปหานปธาน* ละบาปที่เกิดขึ้น ละถอนปล่อยวาง** อะไรมันจะดีก็ตามจะไม่ดีก็ตาม มีแต่เรื่องเป็นไฟเผาหมดทั้งนั้น ***ภาวนาปธาน* เรียกว่า ทำให้เกิด ทำให้มี สิ่ง (กุศล) ที่ยังไม่เกิดก็ทำให้เกิด สิ่ง (กุศล) ที่เกิดแล้วก็รักษาไว้ไม่ให้เสื่อมเสียไป เรียกว่า *อนุรักขนาปธาน

อิทธิบาท ๔ ความพอใจจะละความชั่ว พากเพียรประกอบความดีให้มีขึ้น จิตตะ มีจิตมีสติรักษาจิตใจของตน ไม่ให้มันส่ายไปตามอารมณ์ภายนอก ให้มันรู้สึกอยู่ ไปก็ให้มันไปมันอยากไป แต่ให้สติของเรารู้อยู่ ไม่ไปตามมัน ไม่เอาเก็บเข้ามาหมักหมมไว้ในจิต ไม่รองรับมัน ต้องปล่อยต้องวางมัน มีจิตฝักใฝ่อยู่ในคุณงามความดี จิตมุ่งศึกษาหาเหตุหาผล **เหตุดีให้ผลดี เหตุชั่วให้ผลชั่ว ธรรมทั้งหลายไหลมาแต่เหตุ** อะไรเป็นตัวเหตุ ตัวเหตุคือ**อวิชชา**ความโง่นั่นแหละมันไหลมา อะไรเป็นอวิชชา จิตโง่นั่นแหละเป็นอวิชชา อะไรเป็นสนิมของอวิชชา มันนั่นแหละ มันเป็นสนิมของมันเอง เหมือนกันกับเหล็ก

เหมือนกันกับดาบและมีด ครั้นไม่ลับมันอยู่นานๆ ใครเอามาใส่ล่ะสนิมน่ะ มันก็เกิดขึ้นของมันเอง มันขนเอามาเอง หมักหมมทำให้เกิดสนิมจนว่าจิตดำจิตมืดน่ะ มันเองแหละเป็นสนิมของมัน เมื่อทำสนิมให้มันออกจากดวงจิตนี่แล้ว ***จิตตัง ทันตัง สุขาวหัง*** **ให้เป็นผู้หมั่นพยายามหัดทรมานสั่งสอนมัน อย่าไปปล่อยตามใจมัน มีความรู้เท่ามัน อย่าไปตามใจมัน หัดให้มันอยู่ในอำนาจของสติ สติควบคุมขัดไปขัดมามันก็ขาวหรอก** จิตขาว จิตสะอาด จิตผ่องแผ้วนั่นแหละ ***มนสา เจ ปสันเนนะ ภาสติ วา กโรติ วา*** จิตเจ้าของควบคุมขัดเกลาให้ดีแล้ว จิตผ่องแผ้วดีแล้ว จะพูดอยู่ก็ตามมีความสุขเท่านั้น จะทำงานทำการอยู่ก็ตามมีความสุขทั้งนั้น ***ตโต นัง สุขมนเวติ*** มีแต่ความสุขเท่านั้นแหละติดตามผู้นั้น มีแต่ความสุขทั้งหมด ทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ***ฉายาวะ อนุปายินี*** เหมือนกันกับเงาเทียมตนไป ไม่ละไม่เว้นความสุขนั้น บาปก็อย่างเดียวกันเพราะความไม่รู้เท่านำไป ***มนสา เจ ปทุฏเฐนะ*** จิตมีโลภะโทสะโมหะเผาผลาญอยู่แล้วก็ไม่มีสติ

จะพูดอยู่ก็ตามมีแต่ความทุกข์ติดตามเขาไป ทำการงานอยู่ก็มีแต่ทุกข์เท่านั้น ***ตโต นัง ทุกขมนเวติ จักกัง วะ วหโต ปทัง*** ความทุกข์ย่อมนำเขาไปเหมือนกันกับล้อหรือกงล้อกงจักรอันโคเทียมแอกไปอยู่ แอกนั้นหนักทับคอมันไปอยู่ ทั้งหลังทั้งตีนมัน กงล้อก็ยันตีนมันไปอยู่ เล็บหลุดไป ทางคอมันก็แอกถูคอมันไปอยู่จนคอเปิก จิตไม่ดีเป็นอย่างนั้น ***มนสา เจ ปทุฏเฐนะ*** จิตอันเสพประทุษร้ายอยู่ มีแต่ความทุกข์เท่านั้น ความทุกข์ประจำมันไปเหมือนกับกงจักรกงล้อเหยียบรอยเท้าโคไปอยู่อย่างนั้น แล่นไปอยู่อย่างนั้นจนแตก แตกแล้วก็มีทุคติวิบัติเป็นที่ไป

พวกเรามีการสดับรับฟังแล้วให้พากันทำเอา อย่ามีความประมาท ผู้อื่นไม่ได้ทำจิตของเราเศร้าหมองดอก ผู้อื่นไม่ได้ทำให้จิตของเราผ่องแผ้ว เราเองเป็นผู้ทำให้ผ่องแผ้ว เราเองเป็นผู้ทำให้จิตของตนเศร้าหมอง ผู้อื่นช่วยไม่ได้ แม้พระพุทธเจ้าก็ช่วยไม่ได้ ท่านทรงเป็นผู้บอกทางให้เท่านั้น.